

XXIII ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС УЧНІВСЬКИХ РОБІТ «ІСТОРІЯ І УРОКИ ГОЛОКОСТУ» ім. І. Б. Медвинського

20–21 травня 2023 року в м. Київ відбувся XXIII Всеукраїнський конкурс учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського.

Уперше за три останні роки конкурс проходив наживо. На превеликий жаль, так склалося, що і ХХ ювілейний, і наступні неювілейні конкурси відбувалися онлайн: спочатку через пандемію, а минулого року – через повномасштабну агресію РФ проти нашої України. Тож для всієї команди Українського центру вивчення історії Голокосту організація «живого» конкурсу, ще й в умовах війни, стала справжнім викликом.

До участі у фінальній частині конкурсу було рекомендовано 29 робіт. Не всі фіналісти наважилися їхати до Києва, частина висловила бажання взяти участь онлайн.

Наша звична й затишна Пуща-Водиця (передмістя Києва), де багато років відбувалося це справжнє свято спілкування однодумців, для нас була закрита, адже її територія перебувала під окупацією ворожих військ і зазнала численних мінувань, а отже, з безпекових міркувань, там не можна було організувати конкурс для неповнолітніх учасників.

Згадуємо в цьому матеріалі про організаційні моменти, бо команда УЦВІГ до останнього не була впевнена в тому, що все вийде так, як ми спланували. Неабияким випробуванням виявилася організація змішаних сесій захисту робіт: нас не полишало відчуття занепокоєння, що в будь-який момент може залунати сирена, початися повітряна атака на Київ, бо майже в усі травневі дні (й особливо, ночі) столиця зазнавала регулярних обстрілів.

Учасники конкурсу

Ми переконалися в тому, що наша справа потрібна, важлива і правильна, адже конкурс відбувся без жодної повітряної тривоги, ні вдень, ні вночі! Після того, як учасники роз'їхалися по домівках, ворог поновив регулярні обстріли Києва.

Щодо змістової складової конкурсу. Становлення майже всіх учасників конкурсу як дослідників припало на часи дистанційного спілкування. Це, звісно, позначилося на захистах. Учасники хвилювалися трохи сильніше, ніж зазвичай, припускалися однакових помилок у побудові захисту, на чому акцентували увагу члени журі. Конструктивна критика в майбутньому має позитивно вплинути на розвиток юних науковців, адже досвід, набутий на нашому конкурсі, однозначно стане у пригоді для подальшої дослідницької діяльності.

Цього року творчих і дослідницьких робіт було майже порівну. З одного боку, це вселяє гордість за дуже талановите українське молоде покоління. З іншого, нам не вистачає більшої кількості якісних дослідницьких робіт. Тимчасом як творчий потенціал конкурсу розвивається, з'являються нові креативні ідеї, сюжети, втілення, дослідницька частина, на жаль, звужується. Тож ми бачимо перед собою ще один виклик – повернути потужну дослідницьку частину конкурсу.

Як завжди, географія була широка. Попри воєнний час, було представлено всі регіони України, окрім тимчасово окупованого Криму. Це яскраво прослідковується в нашому «подіумі призерів»:

Творча сесія

I місце – Яриш Марина (м. Дніпро), Дмитрів Ірина (м. Львів)

II місце – Олійник Ольга (м. Черкаси)

III місце – Герасименко Ілля (м. Дніпро), Кириченко Каріна (м. Остер, Чернігівська область)

Дослідницька сесія:

I місце – Фандира Богдан (с. Клинове, Хмельницька область)

II місце – Деркач Таїсія (м. Полтава)

III місце – Устименко Анна, Лесечко Ліана, Собко Альона (с. Новоукраїнка, Миколаївська область).

ТВОРЧА СЕКЦІЯ

Яриш Марина
(м. Дніпро)

I місце

ТВОРЧА СЕКЦІЯ

Дмитрів Ірина
(м. Львів)

I місце

ТВОРЧА СЕКЦІЯ

Олійник Ольга
(м. Черкаси)

II місце

ТВОРЧА СЕКЦІЯ

Герасименко Ілля
(м. Дніпро)

III місце

ТВОРЧА СЕКЦІЯ

Кириченко Каріна
(м. Остер)

III місце

ДОСЛІДНИЦЬКА
СЕКЦІЯ

Фандира Богдан
(с. Клинове,
Хмельницька обл.)

I місце

ДОСЛІДНИЦЬКА
СЕКЦІЯ

Деркач Таїсія
(м. Полтава)

II місце

ДОСЛІДНИЦЬКА СЕКЦІЯ

Устищенко Анна,
Лесечко Ліана,
Собко Альона
(с. Новоукраїнка)

III місце

Треба зазначити, що всіх учасників, роботи яких пройшли до фіналу, ми вважаємо переможцями. Ми дуже пишаємося тим, що в надскладних умовах війни наші учителі й учительки знаходять мотивацію для своїх учнів і учениць, надихають українську талановиту молодь на дослідницькі й творчі звернення! В усіх куточках України – від

Галичини до Донбасу і Слобожанщини, від Чернігівщини до Миколаївщини і Одещини.

Ми щиро вдячні всім, хто долучився до роботи цього річного конкурсу! Ми віримо в якнайшвидшу перемогу України!

Віримо в ЗСУ! Слава Україні!

Ольга Лімонова,
координаторка проєктів формальної освіти УЦВІГ

НАУКОВІ ПОДІЇ

СЕМІНАР «TEACHING UKRAINIAN JEWISH HISTORY»

24–25 березня в м. Івано-Франківську відбувся семінар «Teaching Ukrainian Jewish history», організований «Інша Освіта / Insha Osvita» та Centropa, – зустріч із вмотивованим та зацікавленим товариством.

Сумна і трагічна історія єврейських громад багатьох міст Західної України... а якщо поглянути тепер на неї крізь призму сучасних подій – починають з'являтися нові неочікувані акценти.

Хоч би про що ми розпочинали говорити на семінарі, розмова все одно забігала значно вперед, і ось ми вже слухаємо, як глава єврейської громади розповідає про внутрішньо переміщених осіб тут і зараз...

Велика вдячність інституту Centropa за таку потужну підтримку вчительського (і не тільки) кола та проєкту «Інша Освіта / Insha Osvita» за чудову організацію і продуману програму заходу.

Знайшлося місце і для таких заходів:

- обговорення фільму «Повернення до Рівного», однойменної графічної новели та створення робочого вчительського конспекту (<https://youtu.be/labwfkPRYac>);
- обговорення (+ відверті плачі) найновішого фільму «Послання із майбутнього: із Боснії в Україну» (<https://youtu.be/TYUKXsCuPhI>);
- обговорення та презентація вебсайту Centropa (Ukrainianstories.centropa.org);

Під час роботи семінару

- мегатворчий і рефлексивний майстер-клас «Як працювати з підлітками над творчими проєктами, використовуючи біографії Centropa» від Олі Поляк;
- відвідини синагоги Темплъ (зверніть увагу на адресу – вулиця Страчених українських націоналістів) і зустріч із рабином Мойше Лейбом Колесником;

Учасники семінару

- відвідини колишнього єврейського кладовища в Івано-Франківську та зустріч із головою громади Ігорем Перельманом і його заступником Максимом;
- відвідини виставки «Затоплення» (співкоординатори Нікіта Кадан, Альона Каравай);
- мегакрута екскурсія Станіславом із харизматичним Андрієм Костишиним;
- творчий вечір із нігунами (пісня без слів) від неймовірно «теплих» Тетяни Сукортіної та Олени Сімеон.

Ну і звісно ж — живе спілкування, багато живого спілкування зі старими/новими друзями/колегами.

Дякую, що подарували такі щирі та приємні емоції.

Рухаємо освітній фронт далі)

Р. С. Лінки на

крутий сайт від <https://ukrainianstories.centropa.org/uk>
інфо про виставку «Затоплення» і водночас історія єврейської громади Станіслава <https://postimpreza.org/.../pravo-na-pam-iat-maie-toi...>

Інформація Українського центру вивчення історії Голокосту

СЕМІНАР «МОЛОДЬ РОЗМІРКОВУЄ ПРО ГОЛОКОСТ: МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПРОГУЛЯНКИ IWALK»

(Кшижова, 20–24 квітня 2023 р.)

20–24 квітня у фундації «Кшижова», що в Польській республіці, відбувся семінар для команд українських учителів і старшокласників, організований і проведений Освітнім центром «Простір толерантності» за підтримки EVZ Foundation.

Серед ретельно відібраних педагогів і учнів опинилася я і мої талановиті одинадцятикласниці Катерина Осадчук і Анастасія Прокоп'юк. Мета семінару була амбітна:

- попрацювати з темою історичної пам'яті про злочини нацистського режиму в Україні;
- дослідити принципи роботи з інтерактивними прогулянками Iwalk (інтерактивної освітньої програми, в якій поєднано відвідування місця пам'яті з фрагментами свідчень очевидців);
- розробити власне краснавче заняття, де б поєднались відеосвідчення і місця пам'яті Голокосту, примусової праці під час Другої світової війни.

Упродовж трьох насичених інтенсивними заняттями днів ми:

- 1) вчилися з чеським дослідником, сценаристом та режисером Мартіном Шмоком шукати й використовувати у своїй освітній діяльності першоджерела — відеосвідчення людей, які пережили трагічні події саме в рідній місцевості;
- 2) здійснювали інтерактивну екскурсію з польським істориком, розробником навчальних матеріалів, заступником голови Європейської академії у фундації «Кшижова» Томашем Сконечним;
- 3) з'ясували, що таке учнівський проєкт, і займалися прототипуванням власного проєкту з виконавчою директоркою Освітнього центру «Простір толерантності», психологинєю, тренеркою Анною Ленчовською та тренеркою цього центру, координаторкою нашого семінару Уляною Устіною.

Окремих слів вартує місце проведення семінару — фундація «Кшижова» (в однойменному селі, що у Нижній Сілезії за 60 км від Вроцлава). Для сучасної Німеччини, яка ще й досі відчуває тягар вини за нацистські злочини, надважливими у Польщі є два місця: Аушвіц — це про те, що вони зробили у Другу світову, та Кшижова, Крейзау німецькою — це про те, як вони мали б поводитися у Другу світову. Саме тут збиралася німецька група спротиву нацизму, і у 1989 р. відбулася історична Меса примирення між Польщею та Німеччиною. Нам, громадянам зболеної війною України, такий історичний досвід є дуже потрібним.

І ось наприкінці травня на розсуд місцевих старшокласників наша команда представила власну інтерактивну прогулянку «Про що мовчать скалецькі мури». Ми зробили фокус на подіях до Голокосту, тобто до початку Другої світової війни; ми спробували дати відповіді на запитання: яким же було маленьке прикордонне містечко Другої Речі

Посполитої Скала-Подільська, що на самому Збручі, якою була взаємодія між тодішніми жителями, якими мовами вони розмовляли, що вивчали та хто навчав їх у школі, де молилися, які гуртки відвідували, та найголовніше — де весь цей багатоголосий світ подівся...

Чи вдалось достукатися до своїх однолітків юним екскурсоводкам Катерині й Анастасії, свідчать рефлексії під час зворотного зв'язку:

- «Для мене все виявилось у новинку»;
- «Із нами ще ніхто так не працював»;
- «Я в захваті. Сподобалась зібраність і лаконічність дівчат. Вразила кількість населення того часу і що вони розділялися на етнічні групи»;
- «Цікаво, дуже цікаво, неповторно, хочу ще. Не знала, що у нас є синагога, що замість теперішнього садочка була школа і коледж для прикордонників»;
- «Мені сподобалася комунікація, всі були веселі й відкриті».

Оксана Ундерко,

вчителька історії Скала-Подільської ЗОШ І-ІІ ступенів

«Тема Голокосту дуже актуальна, бо зараз відбуваються схожі події, винищення українського народу».

«Мені сподобалися люди, які тут зібралися, наші вчителі. Формат роботи, який нам запропонували, дуже відрізняється від того, як відбувається заняття в школі».

«Ми були всі залучені, у нас була класна взаємодія між учнями і вчителями, що не часто зустрінеш, на жаль, в українських школах. Ми гарно працювали в команді».

Це думки учнів після семінару «Молодь розмірковує про Голокост: мультимедійні прогулянки Iwalk», який відбувся в Кшижові 20–24 квітня 2023 р. Протягом трьох днів 5 вчителів і 10 учнів працювали разом, щоб створити інтерактивні прогулянки у своїх місцевостях.

Вони ознайомилися з архівами фонду Шоа, інтерактивними платформами Iwalk та Iwitness і надалі продовжать роботу над своїми проєктами.

Всі заняття відбувалися у змішаній групі. І учні зазначити, що їм важливо працювати на рівних з учителями. Вчителі, погоджуєтесь?

Семінар відбувся у рамках проєкту «Молодь розмірковує про Голокост: мультимедійні прогулянки Iwalk» за підтримки EVZ Foundation.

Софія Лозко, учасниця семінару

НАУКОВИЙ І ОСВІТНІЙ ЗАХІД «НЕ ПИШУ ЦИХ СЛІВ ДЛЯ СЕБЕ. ВОНИ ПРИЗНАЧЕНІ ДЛЯ ТИХ, ХТО ПЕРЕЖИВЕ: ЩОДЕННИК САМУЕЛЯ ГОЛЬФАРДА»

27 квітня 2023 р. в м. Перемишляни Львівської області відбувся науковий і освітній захід, присвячений 80-й річниці написання щоденника Самуелем Гольфардом. Захід відбувся в рамках проекту «Перемишляни: переосмислюючи минуле».

У січні 1943 р. Самуель Гольфард, який мешкав у Перемишлянах, розпочне ведення свого щоденника і занотує у ньому перші рядки: «Не пишу цих слів для себе. Вони призначені для тих, хто переживе». Саме ці слова через 80 років стали темою наукового і освітнього заходу, даниною пам'яті жертвам Голокосту та автору щоденника.

Ініціатором події був Олег Дух, доцент кафедри давньої історії України та архівознавства історичного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка. Цільовою аудиторією заходу стали вчителі історії Перемишлян і навколишніх сіл територіальної громади. Вчитель із села Липівці привіз із собою учня-семикласника, який зацікавився темою заходу.

Вранці, на початку заходу відбулася екскурсія «Місто Самуеля Гольфарда: єврейські Перемишляни часу Голокосту», яку провів знавець і патріот рідного міста Олег Дух. Він використав рядки щоденника як своєрідний план маршруту екскурсії, усі точки якого супроводжували слова Самуеля Гольфарда: Ринкова площа, місце спаленої нацис-

Екскурсія історичними місцями м. Перемишляни

Учасники заходу

Екскурсія містом

тами синагоги, будинок юденрату, головна вулиця гетто. Було відчуття, неначе сам автор щоденника через 80 років промовляв зі сторінок свого щоденника до мешканців рідного міста, до учасників семінару: «Я йшов через гетто, стримуючи ридання. З усіх боків чути плач, який проймав до кісток. Це діти, які врятувалися втечею, поверталися, щоб дізнатися про вбивство своїх батьків, братів чи сестер. Біля мого помешкання лементував батько після втрати двох дітей: 18-річного сина, витягнутого з кривки і застріленого на місці, та 16-річної доньки. Він говорив гарячково, напівпритомно. З двома дітьми він був у місті лише три дні. Тепер залишився сам із дружиною. Вони стояли перед будинком і ділилися своєю бідою з кожним перехожим. Він мені по секрету розповів, що, аби врятуватися, задушив у кривці чужу дворічну дитину, боячись, що вона плачем видасть його. “Божа кара мене спіткала”, – казав він; через два дні я відвідав його, тяжко хворого на тиф. У маренні він називав ім'я дитини, а пальці його тоді дерев'яніли»...

Вражало те, що під час екскурсії місцеві мешканці зупинялися біля групи учасників семінару і слухали розповіді про події 80-річної давнини. Почуте не залишало їх байдужими.

Після завершення півторагодинної мандрівки вулицями міста її учасники завітали до Історико-краєзнавчого музею м. Перемишляни, колишньої вілли Франциска Ціммермана, щоб долучитися до наукового семінару, який був присвячений цій ювілейній події і відбувся у змішаному форматі.

За допомогою ZOOM його учасниками стали науковці з України та Польщі, а також уродженець Перемишлян, що зараз мешкає в Ізраїлі, Аріє Клейн. На початку семінару з вітальним словом звернулися директорка Музею Любов Домінчук і координатор проекту «Мережа пам'яті» в Україні Тарас Грицюк. Першим виступив старший зберігач фондів відділу забезпечення зберігання документів Державного архіву Львівської області Володимир Зілінський із

Учасники онлайн-частини

Доповідь Олега Духа

доповіддю «Гетто на території дистрикту Галичина в останній період їхнього існування», яка мала допомогти зрозуміти часовий контекст написання щоденника. Його було укладено саме в останній період існування єврейської спільноти у Перемишлянах — між грудневою «акцією» 1942 р. і ліквідацією гетто у травні 1943 р.

Наступною учасницею семінару стала дослідниця з Польщі Анна Венцель, яка представляла Єврейський музей «Галичина» у Кракові. У своїй доповіді «Вибрані питання дослідження щоденників періоду Голокосту з теренів Центрально-Східної Європи» вона зосередила свою увагу на трьох жіночих щоденниках часу Катастрофи: Рифки Ліпшиц, Яніни Гольдштейн та Рені Шпігель. Доповідачка розповіла про авторок згаданих пам'яток, час та мотиви їх написання, а також охарактеризувала зміст. Дослідниця також підкреслила важливість використання цього типу джерел з освітньою метою.

Остання доповідь — доцента Львівського національного університету імені Івана Франка Олега Духа «Щоденник Самуеля Гольфарда: перемишлянський контекст» — була зосереджена на локальних моментах, пов'язаних як з укладенням щоденника, так і з його текстом.

Третьою частиною майже п'ятигодинного заходу став навчально-практичний семінар для педагогів, який провела вчителька історії СЗШ № 65 м. Львова Ольга Педан-Сле-

пухіна. Його учасники мали змогу спершу переглянути документальний фільм «Безголосся», який створила громадська організація «Після тиші», а згодом поділитися думками про те, як його можна використовувати на уроках історії, присвячених темі Голокосту. Під час обговорення фільму учасники розмірковували про те, як можна організувати подальшу краєзнавчо-пошукову роботу з учнями, щоб розширити «мережу пам'яті» про життя єврейських громад на теренах України та вшанувати пам'ять про загиблих у трагічних подіях Голокосту.

Після завершення семінару всі учасники отримали сертифікати про участь у науковому та освітньому заході.

Працівники музею висловили сподівання, що згаданий семінар стане початком тіснішої співпраці проєкту «Перемишляни: переосмислюючи минуле» із вчителями історії з теренів Перемишлянської громади задля кращого пізнання минувшини свого краю. А першим кроком до реалізації задуму може стати видання щоденника Самуеля Гольфарда українською мовою.

*Ольга Педан-Слепухіна,
вчителька історії СЗШ № 65 м. Львова,*

*Олег Дух,
доцент кафедри давньої історії України
та архівознавства історичного факультету
Львівського національного університету ім. І. Франка*

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ АСОЦІАЦІЇ ЄВРЕЙСЬКИХ МУЗЕЇВ ЄВРОПИ

4–6 червня 2023 р. в Єврейському музеї Берліна відбулась щорічна міжнародна конференція Асоціації єврейських музеїв Європи. Конференція складалась із пленарних засідань, майстер-класів, екскурсій та ярмарку ідей. Крім того, було багато можливостей для спілкування та зустрічі з колегами з інших музеїв та установ.

Першу пленарну сесію «Україна: єврейські музеї та єврейська культурна спадщина в умовах війни — звіт про стан справ та зміну наративів» було присвячено збереженню єврейської культурної спадщини та досліджень із юдаїки в нашій країні під час жорстокої і злочинної російської агресії та війни проти України.

Онлайн виступили вчені та фахівці музейної справи з України: директор Музею історії та культури євреїв Буко-

вини д-р Михайло Кушнір (м. Чернівці), голова Української асоціації юдаїки д-р Євген Котляр (м. Харків), керівник УЦВІГ д-р Анатолій Подольський. Питання європейської аудиторії стосувались передусім війни в Україні та російських злочинів і виходили за рамки культурного та музейного дискурсу.

Повний відеозапис панелі, присвяченої Україні, доступний за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=5Z387tmP_GI.

КУЛЬТУРА ПАМ'ЯТІ

9 червня 2023 р. Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників Чернівецької міської ради на базі Музею історії та культури євреїв Буковини організував зустріч учителів історії та учнів міських ЗЗСО з директором Українського центру вивчення історії Голокосту Анатолієм Подольським. Тема зустрічі: «Пам'ять про Голокост в умовах війни. Тенденції та виклики для українського суспільства».

Особливо актуальною ця тема звучить в умовах війни та повномасштабного вторгнення росії в Україну. Тому під час заходу активно обговорювали питання щодо геноциду, воєнних злочинів і злочинів проти людяності та проводили історичні паралелі між двома війнами – Другою світовою та сучасною російсько-українською. Тож спільно вирішували, як гідно прийняти один із найважливіших викликів для суспільства загалом і вчителів історії зокрема: зберігати пам'ять, вшановувати героїв та жертв жаливих трагічних воєн, щоб не допустити повторення.

Фото і текст: <https://www.cvcentrprp.com/.../%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C...>

КОНФЕРЕНЦІЯ «ПАМ'ЯТЬ, ЯКА РЯТУЄ ЖИТТЯ. ПЕРСПЕКТИВИ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В «МЕРЕЖІ ДОПОМОГИ ТИМ, ХТО ПЕРЕЖИВ НАЦИСТСЬКІ РЕПРЕСІЇ В УКРАЇНІ» (музей «Шталаг 326» м. Сенне, Німеччина)

З 12 до 18 червня 2023 р. в Берліні та в меморіалі «Шталаг 326 (VI К)» у м. Сенне відбулася конференція за участю українських і німецьких колег, організована багатьма установами та партнерами, що входять до «Мережі допомоги тим, хто пережив нацистські репресії в Україні».

«На кожне покоління припадає своя війна». Цей відомий афоризм став як ніколи актуальним і зрозумілим. Із повномасштабною війною росії проти України більшість українців переоцінили своє життя, змінили своє ставлення до багатьох звичних і донедавна непомітних речей. Для істориків, суспільствознавців, громадських активістів, для яких тема військових конфліктів і трагедій минулого є предметом наукових інтересів та досліджень, сучасні воєнні події спонукали до перегляду загальноприйнятих оцінок та підходів у розумінні важливості роботи з пам'яттю, усвідомленні ролі підтримки через мережування різних культурних і освітніх інституцій.

У тижневій німецько-українській конференції «Пам'ять, яка рятує життя: перспективи німецько-українського співробітництва в «Мережі допомоги тим, хто пережив нацистські репресії в Україні» (12–18 червня 2023 р. Берлін–Сенне, Німеччина) взяли участь 25 українських і 25 німецьких спеціалістів. Її метою було обговорення поточної ситуації в Україні та можливостей налагодження співпраці. «Мережу допомоги» заснували 9 березня 2022 р. близько 30 музеїв, меморіалів та ініціатив із Німеччини з метою у небюрократичний спосіб за допомогою пожертв надати допомогу і підтримку жертвам нацистських переслідувань, їхнім родинам, громадським організаціям та науковим інституціям України, які пов'язують свою роботу з подоланням наслідків Другої світової війни. У своїх привітальних словах організатори Олівер Нікель, Рагна Фогель і Евелін Шеєр звернулися до присутніх зі словами підтримки і вдячності за долучення до заходу, оскільки, на їхню думку, український досвід у Другій світовій війні та погляд на російсько-українську війну мають велике значення для

Учасники конференції у м. Сенне (фото: Марина Долганова)

німецьких та українських установ для збалансованого обміну думками та планування різної співпраці на майбутнє.

Власне сама конференція проходила у Меморіальному комплексі «Шталаг 326 (VI К) Сенне». Було організовано декілька панелей, кожна з яких мала свою тематику і відповідала напрямку роботи. Першу панель відкрила історикиня, соціопсихологиня проекту «Мережа пам'яті» Марина Червінські. Панель було присвячено безпосередньо історіям людей, які пережили переслідування націонал-соціалістів в Україні. Перша частина складалася з доповідей про роботу «Мережі допомоги». Олена Антоненко розповіла про гуманітарну допомогу постраждалим у Дніпропетровській області, Людмила Суковата – про спонсорську програму у Рівненській області, Людмила Міщенко – про різнобічну підтримку постраждалих у Сумах. Друга частина

Доповідь Оксани Суцук (фото: Марина Долганова)

Доповідь Петра Долганова (фото: Марина Долганова)

цієї панелі стосувалася спільних німецько-українських проєктів із порятунку архівів та фондів зібрань українських музеїв і меморіальних інституцій. З доповідями виступили Ліана Бліхарська (Музей Територія терору, м. Львів) та Оксана Суцук (Ківерцівський краєзнавчий музей, Волинь), в обговоренні взяла участь директорка Охтирського музею Людмила Міщенко. Мейнстрімом усіх доповідей була подяка від імені музейників і зберігачів культурної спадщини за надання матеріальної допомоги і підтримку у процесах підготовки до евакуації, власне проведенні евакуації, забезпеченні будівлі музейних установ та об'єктів нерухомої культурної спадщини, відновленні роботи та допомогу в оцифруванні колекцій державної частини Музейного фонду України.

Друга панельна дискусія — «Родинні історії Другої світової війни», модератор — Йорг Морре (директор Музею Берлін-Карлхорст) — стосувалася аналізу підходів опрацювання долі жертв Другої світової війни з Радянського Союзу: яку роль це відіграє у зростанні інтересу до пошукових досліджень родинних історій в Україні й Німеччині. Основні співрозмовники — Йоганнес Шпор («Мережа допомоги жертвам націонал-соціалізму в Україні»), Андрій Усач та Анна Яценко (ГО «Після тиші») звернули увагу на важливість у дослідженні визначення національності жертв, оскільки це не лише має особисте значення, а й впливає на формування політики пам'яті про Другу світову війну в європейському контексті.

Цю тему у своїй доповіді порушила і Алла Грушецька — співробітниця Національного музею історії України у Другій світовій війні. Зокрема, доповідачка звернула увагу

аудиторії на зміни у розвитку комеморативних практик в Україні після подій 2014 р. та значення теперішньої російської війни для державних музеїв. Наприкінці дискусійної панелі звучали доповіді Тетяни Сторожко (Центр суспільних трансформацій «Тенет»), Віталія Боброва та Анатолія Подольського (Український центр вивчення історії Голокосту). Українські історики розповіли про труднощі та успіхи в реалізації проєктів, спрямованих на вшанування пам'яті жертв Голокосту та геноциду ромів, а також акцентували тезу про важливість розвитку студій і досліджень жертв Другої світової війни в Україні, оскільки саме вони заклали основи для співпраці з міжнародними інституціями і спонукали формування мережі підтримки та взаємодопомоги на всеукраїнському і міжнародному рівнях.

Найбільш «гарячою» на конференції виявилася панельна дискусія про зміни, які зумовлює теперішня війна у вшануванні пам'яті про Другу світову війну (загальносвітовий контекст). Тези Тетяни Пастушенко про важливість зміни політики пам'яті щодо вшанування жертв радянських військовополонених і примусових робітників у напрямі оприлюднення їхніх національностей, що є необхідним кроком для подолання нав'язаного суспільству «російського спадку» переможця, а також вивчення слідків Нюрнберзького процесу, датування Другої світової війни викликали жвавий інтерес у німецьких істориків. Українські дослідники Петро Долганов, Світлана Телуха та Марія Шевченко, представляючи свої проєкти, ще раз наголосили про важливість підтримки історичних студій і локальних досліджень в умовах сучасної війни, адже вони

Андрій Усач та Анна Яценко (фото: Марина Долганова)

Відвідання Меморіального комплексу (фото: Марина Долганова)

є основою культури пам'яті для пам'ятання жертв воєн загалом.

Учасники конференції оглянули Меморіальний комплекс у Сенне, де збереглися автентичні будівлі штагалу, ознайомилися з історією цього місця та звернули увагу на нові освітні практики, які застосовують у екскурсійній роботі установи. Також удалося побувати на кладовищі — місці захоронення радянських військовополонених і примусових робітників, вшанувати їх пам'ять і дізнатися про особливості вписання цього місця у меморіальний простір Німеччини.

Загалом слід зауважити професійний рівень усіх доповідачів. На жаль, сьогоденні обставини не дають можливість частіше обговорювати порушені проблеми у фаховому колі. Тому всі учасники конференції звернулися до організаторів — фондаций «Hilfsnetzwerk», «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» (EVZ), Фонду «Меморіал убитим євреям Європи» / «Мережа пам'яті» та Меморіального комплексу «Шталаг 326 (VI K) Сенне» — з подякою за надану можливість взяти участь у заході та високий рівень його підготовки. Ми всі пишаємося співпрацею та прагнемо якнайшвидшої Перемоги над російським окупантом!

Оксана Суцук, директорка Ківерцівського краєзнавчого музею, координаторка «Мережі пам'яті»

ПОЛЕМІКА

АНАТОМІЯ «ПОБЕДОБЕСІЯ»

До краху СРСР радянські люди навіть не замислювалися, а часто й не знали про те, що День перемоги (рос. *День победы*) у решті світу відзначають якимось інакше і навіть в інший день. Наприкінці тисячоліття він, як клішований відтиск поштових листівок із незмінними атрибутами перемоги радянської зброї, демонстрацією кіно про війну впродовж усього вихідного дня, незмінним покладанням квітів до Вічного вогню, жовтеньсько-піонерсько-комсомольськими лінійками й почесними караулами біля могил Невідомому солдату, вечірніми салютами, а раз на десятиліття — військовими парадми на Красній площі, існував у свідомості радянської людини як усталена традиція. Незмінний атрибут советськості. Своєрідна проба якості. Як не крути, попри всі втрати й поневір'яння, саме радянський народ переміг коричневу пошесть — нацизм. Врятував світ від повної загибелі.

Так щиросердно гадали радянці. І підстави для таких міркувань були, але не реальні, а дискурсивні. Бо ж вони народжувалися, жили та помирали у відрубному дискурсивному просторі, де все найкраще існувало в СРСР, а решта світу була таким собі чистилищем, в'язні якого або чекали свого зоряного часу, щоб доєднатися до СРСР, спільно будувати комунізм, або «загнивали».

У цьому святому незнанні радянці проіснували до краху квазікомуністичної утопії. Відтоді пострадянська людина рушила в повну несподіваних відкриттів подорож світовим інформаційним простором. Відкриття, що європейці, виявляється, відзначають День перемоги над нацизмом не 9, а 8 травня, і, власне, не святкують, як було заведено в пізньому СРСР, а саме *відзначають* у скорботі й роздумах, тривалий час сприймався як екзотична відмінність. Зрештою, кожен має свої недоліки. Аж до 2014 р. пояснень вітчизняних істориків, що йдеться не про європейське 8 травня та радянське/пострадянське 9 травня, а про різні філософії історичної пам'яті, обиватель не сприймав. Що й зрозуміло: міф «Великої Вітчизняної війни» (ВВВ) був несівною конструкцією ідентичності пострадянської людини. Без цього міфу вона розсипалася на не зв'язані між собою атоми. Таким був страшний і катастрофічний наслідок комунобільшовицьких практик конструювання масової свідомості.

Святкування Дня перемоги в Очакові, 9 травня 1985 року

Радянський мікрокосм

Але про все по черзі. Розбудова міфу ВВВ, як і виокремлення в хронології Другої світової війни *власного* початку (22 червня 1941 р.) і *власного* кінця (9 травня 1945 р.), мало глибокий сенс. Ішлося не лише про те, що сталінський СРСР на той час дискурсивно вже давно був окремим мікрокосмом світової цивілізації. У переддень Другої світової він мав власну історію, відкарбовану «Коротким курсом історії ВКП(б)» 1917 року, власну квазіфілософію (марксизм — ленінізм — сталінізм), власну квазірелігію — комунізм. Дискурсивно (і то стосувалося не лише дерев'яної радянської мови) та й по суті радянський лад справді існував як окрема (анти)цивілізація. У неї були свої правила виховання дітей, створення родин, підстави честі й совісті, альтернативні тим, що панували в решті світу.

Навіщо ж знадобилося запровадження власних дат? Навряд чи його диктувало властиве СРСР бажання бути в усьому відмінним від ненависного капіталістичного світу. Від країн, яких він планував надихнути комуністичною утопією, — поготів. Утім, сенс, безумовно, був. Задум полягав у штучному *вилученні* ВВВ із контексту Другої

Спільний парад Вермахту і Червоної армії у Бресті 22 вересня 1939 р.

світової. У такий спосіб підкреслювали її всенародний і визвольний характер саме для радянського народу саме на тому етапі. Радянський народ всотував цю ідеологему з раннього дитинства без жодних вагань, коливань і запитань. Бо радянському народу не випадало ставити запитання. А тим часом вони були. Якщо 22 червня 1941 р. розпочалася всенародна вітчизняна визвольна війна радянського народу, то якою вона була до цієї дати? Не всенародною? Не визвольною? Якою вона стала після 9 травня 1945 р.? Де весь цей час аж до 1946 року перебували кадрові радянські військові? Відповідь виявилася простою та шокувала: до 22 червня 1941 р. радянські війська окупували низку неналежних СРСР територій і вели кровопролитні війни; після 9 травня 1945 р. «наводили лад» у зонах радянської окупації.

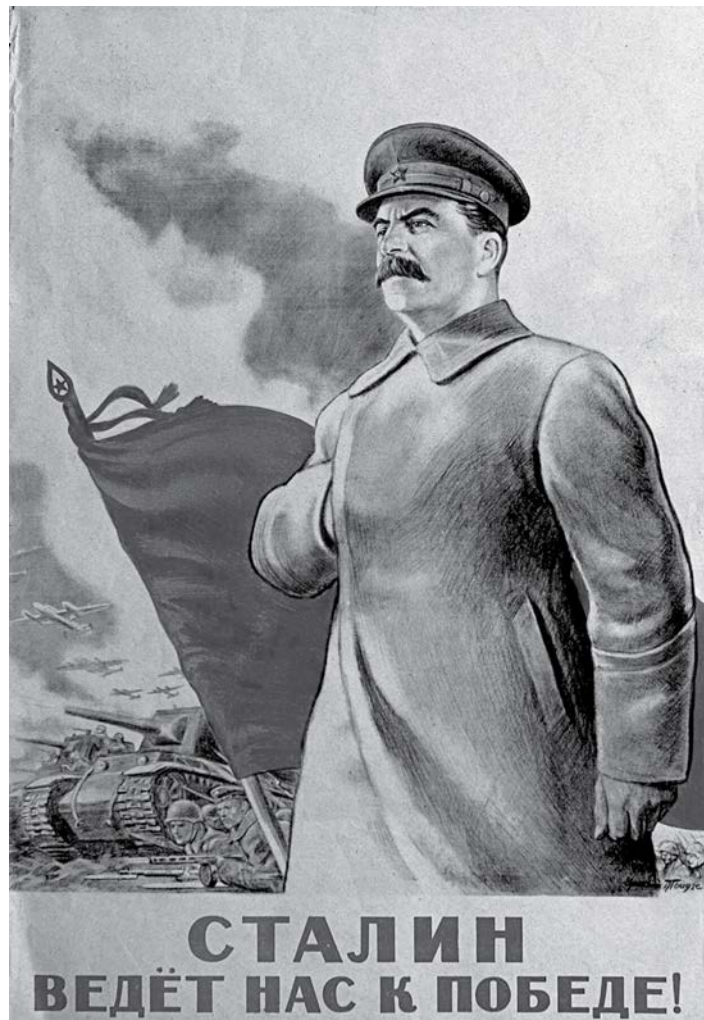
Отож сепарація ВВВ від загального концепту Другої світової виконувала парадигмальне завдання: саме в такому конструкті з країни — розпалювача війни, що прагнула переділити Європу, з країни-агресора, з країни-загарбника СРСР перетворювався на країну-жертву. Протягом десятиліть вдумлива пропаганда, цілеспрямована чистка живої історичної пам'яті свідків та учасників війни, творення офіційного партієцентричного історичного наративу формували для Радянського Союзу образ святості. Відбувалося це за прямим відмахом Йосипа Сталіна. Того самого, який кілька днів після нападу Третього райху безпорадно ховався в бункері, хоча й сам упродовж кількох років поспіль готувався до переможної війни на території ворога. Від 1939 року ці «невеличкі переможні війни» додали до й без того неосяжних теренів СРСР Західну Білорусь, Західну Україну, Північну Буковину, Бессарабію, Карелію, країни Балтії. Така собі тиха й миролюбна країна, яка, словами патріарха Кіріла, ніколи ні на кого не нападала, а лише вивольяла.

Для свідків та учасників тих подій ця теза не була самоочевидною. І попри те, що розмовляти на ці теми вголос радянців відзвичайли ще під час довоєнних репресій, використати відчуття штучності цих пропагандистських тез було неможливо. Саме тому два повосенні десятиріччя на тему війни майже не рефлексували. Люди з інвалідністю й свідки вмирали, розчиняючись безслідно. Від незручних

думок лікував всесильний ГУТАБ. Натомість Сталін заходився розбудовувати власний міф. Генералісімус у парадному кітелі на Красній площі, промови про великий радянський народ — переможця — у такому образі він постав у фільмах, які творили культ анти-Гітлера. Лицар на білому коні, який урятував людство від коричневої чуми. Дарма що світом розповзалася червона чума. Переможців, як-то кажуть, не судять.

Метою цієї маніпуляції було відвести осмислення трагедії Другої світової в «дзеркальну залу самолюбівання переможця». Туди, де втрачалася можливість усвідомити, що впродовж війни не лише Європа, а і європейська частина СРСР стала театром кривавого побоїська та що самі радянці одночасно стали і жертвами, і співучасниками, і заручниками двоюбою тоталітарних систем — червоної і коричневої. Тому десятиріччями лишалося на далекому маргінесі запитання: а чи можна було уникнути цієї інфернальної катастрофи? Кількох десятків мільйонів жертв? Знищення радянських євреїв, ромів, кримчаків і караїмів?

Сталінський концепт ВВВ виявився одним із найбільш живучих його творінь. Власне, ментально Росія досі ходить у френчі генералісімуса, відмовляючись усвідомити, що він наскрізь просочений кров'ю радянських і неадянських людей, які могли б прожити довге, щасливе, наповнене життя, якби не комунобільшовизм. Бо джерелом ві-

Радянський плакат 1945 р.

їни, воронкою, яка затягла людство у світову бійню, було саме суперництво двох тоталітарних систем: правої — нацистської — і лівої — радянської. Ненавидячи одна одну та водночас надихаючись одна одною, дві тоталітарні імперії зробили світ заручником своїх експансіоністських прагнень і політичних утопій. Власне, Друга світова війна була інверсією глобального протистояння тоталітаризму як політичної форми існування ліберальній демократії. Від початку йшлося про встановлення нової форми світового ладу. Інша справа, що мірою розширення території війни та кількості її учасників фокус змістилися із запитання «нацизм чи комуністичний режим?» на «нацизм чи світ як такий?». Це і врятувало європейсько-атлантичну цивілізацію на тому етапі. Об'єднавши зусилля, союзники подолали нацизм та отримали час удосконалити свої політичні проекти.

Конструювання культу

Повоєнний світ, зокрема Європа, змістовно змінювався. І то не лише через примусову денацифікацію. Давався ознаки відкладений ефект роботи з історичною пам'яттю. На осмислення трагедії, її причин та алгоритмів знадобилися десятиліття. Показові суди над нацистськими злочинцями, праці дослідників тоталітаризму й нацизму, зокрема Ханні Арендт, Едварда Гюлетта Карра, Карла Раймунда Поппера, Збігнева Бжезінського та Каспара Фрідріха, спромоглися гуманізувати масову думку. В СРСР того нічого не відбувалося. Навпаки, Кремль, очолюваний тоді Леонідом Брежнєвим, примудрився відвести думки від осмислення війни в напрямі ушляхення перемоги саме СРСР. Намагаючись зміцнити свої позиції після усунення Хрущова, Брежнєв узяв на озброєння найсвятіше, що було в радянців, які пережили війну й змушені були надриватися на відбудові країни. Водночас він, як-то кажуть, убив двох зайців. По-перше, суттєво підвищив свій авторитет, заклавши підвалини власного культу. А по-друге, підняв вартість символічного капіталу перемоги СРСР. Нагадаємо: у довоєнний час СРСР — це країна червоної смуги, яку дипломатично визнавали аж до середини 1930-х років, а 1940 р. виключили з Ліги Націй. За результатами війни СРСР — третя країна — переможець із тих, що встановили новий світовий лад. І от саме цю ноту від 1965 р. піднесли як чи не найвизначнішу подію ХХ століття в історії СРСР. 9 травня почало конкурувати з іншою системотвірною датою комуністичного режиму — 7 листопада, днем більшовицького перевороту, завдяки якому СРСР власне і з'явився.

1965 року вийшов триумфальний двосерійний фільм Міхаїла Ромма «Обыкновенный фашизм». Відбувся й перший після 1945 р. парад Перемоги на Красній площі. 9 травня знову стало вихідним днем. Про чи не найбільш замовчувану колосальну травму дозволили говорити вголос, та ще й зазначили, як саме про неї говорити: як про здобуток/перемогу. Поминальний день потроху перетворювався на «свято досягнень народного господарства». Простий людина, який чверть сторіччя перед тим виживав в умовах депортації за національною ознакою з прикордонних територій, чисток від диверсантів і колаборантів, примусових переселень, трудових мобілізацій, виправдань за перебування на окупованій території, відгукнувся на таку метаморфозу з радістю і надією. Та й чи нам, їхнім нащадкам, звинувачувати предків за наївність і простоту?

Маршал Родіон Малиновський і командувач військ Московського військового округу Афанасій Белобородов на параді 9 травня 1965 р. в Москві

Біда в тому, що тезу про спільну історію та народну перемогу Кремль перетворив на ментальний зашморк, пасок, за допомогою якого 30 останніх років намагався гальмувати посттоталітарний транзит країн, що стали незалежними після розпаду СРСР. І наголосимо: це стосувалося не лише України, а й усіх країн колишньої так званої соціалістичної співдружності. Нав'язуючи довічну штучну вдячність радянському солдату-визволителю, Кремль насправді нав'язував народам довічні боргові зобов'язання та довічну залежність від себе. Про справжню вдячність реальним переможцям нацизму в жодному разі не йшлося. Йшлося про довічне позбавлення низки європейських націй політичної суб'єктності на підставі подій 70-річної давності. Йшлося про прагнення довічно паразитувати на пам'яті жертв Другої світової війни. Найбільш цинічним у цьому було те, що масштабом жертв значною мірою світ завдячував саме СРСР.

Путінська профанація

Ідеологема спільної історичної пам'яті та нібито відповідних їй спільних поглядів на суспільний розвиток перетворилася на універсальне знаряддя м'якої сили Кремля, яку застосовували під час численних дипломатичних і політичних демаршів. Кремль чимдалі менше зважав на те, що його вимоги до колишніх сателітів СРСР і союзних республік сповідувати спільну історичну пам'ять балансували на межі відкритого втручання у внутрішні справи та нагадували прямий тиск/шантаж, понад те — вочевидь дисонували з логікою поступу світу. До того ж путінська Росія, волаючи про неприпустимість історичного ревізіонізму, здійснювала його не соромлячись. А крім того — додавала до спотвореного пізньорадянського гранднративу новоросійський, кримнацистський та євразійський міфи, що започаткували системну трансформацію гранднративу путінської епохи. Власне, від 2014 року йшлося не про що інше, як про системну фальсифікацію історії та профанацію 9 травня, перетвореного на карнавал «победобесія».

Навесні 2022 року, після колосального потрясіння, якого зазнали і жертви злочинів російських окупаційних військ, і всі ті, хто бачив їхні страждання чи не в прямому ефірі на екранах своїх гаджетів, більшість українців пере-

жила катарсис і нарешті пододала межу пострадянського/ посттоталітарного транзиту. Масовий природний порив безповоротно розірвати з російською ментальною кабалою як у царині минулого, так і в царині масової культури засвідчив переломний момент у процесі ментальної емансипації України, перехід на якісно новий рівень. Ще два роки тому розмови інтелектуалів про необхідність деколонізувати історичний наратив і масову історичну свідомість лунали на маргінесі. Нині це загальнонаціональний тренд, який засвідчує початок нової епохи в історії українства. Україна змінюється внутрішньо та змінює свій статус у масовій свідомості європейців, американців, австралійців, мешканців Африки, Азії та Океанії з країни-лімітрофа на державу-націю зі своєю історією та майбуттям, яке вона визначає самостійно, не озираючись на умоглядну спільну історію.

Цей крок напевно епохальний, бо зміна оптики означає зміну філософії буття. У ставленні до 8/9 травня великою мірою, як і у випадку з усіма історичними дискурсами, ідеться про ставлення до людини та змісту її існування, наразі — у вирі війни. Нині дискурс 8 травня — це дискурс про те, як залишитися людиною у світі розлюднення, врятувати світ і не допустити повторення катастрофи. Натомість дискурс 9 травня — це оповідь про людину як розхидний матеріал лівого тоталітарного режиму, який легко відправляється на смерть мільйони людей, руйнує держави, території яких хоче привласнити, репресує та стра-

чує без суду й слідства громадян інших країн під гасла всесвітньої пролетарської революції, кидає своїх громадян напризволяще та, лишивши після відступу випалену землю, тероризує окуповані райони за допомогою партизанських і диверсійних загонів, а повернувшись, починає з репресій реальних і уявних колаборантів, переселяє сотні тисяч людей за національною ознакою — кого звинувативши в колабораціонізмі, кого — у порядку дружніх обмінів із підпорядкованими маріонетковими урядами, а потім ще 20 років гноїть і давніх, і новонабутих радянських громадян на відбудові зруйнованого — надголодь, голими й босими. Та найжахливіше, що безпосереднім учасникам цієї катастрофи заборонено рефлексувати щодо цього. Таку можливість, обмежену офіційно усталеним каноном, отримують їхні діти. Їхні онуки виконуватимуть ритуали культу ВВВ як формальний завчений обряд, а для покоління правнуків обряд перетвориться на культу нової імперіалістичної війни.

Неосмислена історія повертається, як бумеранг. Нав'язлива ідея перемоги перетворюється на одержимість рашизмом. Історія жорстоко мстить за глум.

Лариса Якубова,
докторка історичних наук,
член-кореспондентка Національної академії наук України,
завідувачка відділу історії України 1920–1930-х рр.
Інституту історії України.

Джерело: <https://tyzhden.ua/anatomiia-pobiedobiesiia/>

ГОЛОКОСТ: ЯКИМ БУВ ПІСЛЯВОЄННИЙ КОНТЕКСТ

Друзі, пропонуємо вашій увазі інтерв'ю Анатолія Подольського на Громадському радіо. Тема розмови: «Голокост: яким був післявоєнний контекст?».

Про поділ на «хороших» і «поганих» євреїв, тих, які пережили концтабори, гетто, і тих, які були в евакуації. Як це стосується сучасної України?

Розмова з Анатолієм Подольським, керівником Українського центру вивчення історії Голокосту, кандидатом історичних наук, провідним науковим співробітником Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України.

Ми говоримо про долю євреїв у роки Другої світової та українців сьогодні. Лариса Якубова, відома історикня, написала торік у березні, що українська політична нація, громадяни України різного етнічного походження під час повномасштабного вторгнення РФ як етнічні євреї у Другої світової війни. Йдеться про те, що сьогодні такі злочини проти цивільного населення, ненависть ворога до української державності та громадянства порівнюють із ненави-

Чи був поділ на «хороших» і «поганих» євреїв і коли він почався?

Єлизавета Цареградська: Я побачила допис української письменниці Катерини Бабкіної, яка цікавилася, чи за часів Голокосту, Другої світової війни був поділ на «хороших» і «поганих» євреїв, які постраждали більше чи менше. Вона говорила про це у контексті сучасних порівнянь: українці та українки, які виїхали, й ті, які лишилися. У коментарях люди почали з власного досвіду розказувати про своїх родичів, які такий поділ все ж таки влаштували. Отже, чи був цей поділ і коли він почався?

Анатолій Подольський: Історики дискутують, порівнюють чи злочини путінської Росії зі злочинами гітлерівської Німеччини. Ми приречені на порівняння сучасної війни проти України з боку Московії із Другою світовою війною. Українські та західні інтелектуали порівнюють режим, диктатуру, ідеології, практики й націонал-соціалізму, і комунізму, і сучасної Росії. І у тому плані Голокост також є предметом обговорення.

громадське радіо
співпраця з українцями

Телефон студії: 0800 30 40 33
Viber: +380 67 67 40 76

Прямий ефір Подкасти

Зустрічі До подкасту

Голокост: яким був післявоєнний контекст?

24 квітня 2023 о 14:14 55 Г в Google News

Про поділ на «хороших» і «поганих» євреїв, тих, які пережили концтабори, гетто, і тих, які були в евакуації. Як це стосується сучасної України?

Ведучі
Єлизавета Цареградська

Гості
Анатолій Подольський

стю на основі расової політики проти євреїв у часи націонал-соціалізму. Важливо відповідально порівнювати цілий спектр, говорити про типологію, особливості. Робити це потрібно обережно, професійно, фахово.

«Людство проковтнуло абсурд під час Другої світової, коли людина тільки за фактом свого народження була приречена загинути»

Анатолій Подольський: Питання про євреїв, які менше постраждали чи більше постраждали, є. З точки зору нацистів, Третього райху, усі євреї були приречені на знищення тільки за фактом народження. Ізраїльський дослідник Єгуда Бауер написав, що людство під час Другої світової війни проковтнуло абсурд, коли людина тільки за фактом свого народження була приречена загинути. Йдеться про антисемітизм, який був наріжним каменем нацистської ідеології у роки Другої світової війни. Євреї були приречені усі: релігійні, нерелігійні, комуністи, соціал-демократи, християни.

З іншого боку, всередині єврейської спільноти під час війни та після неї були конфлікти. І тут ми порівнюємо ситуацію з тією, яку маємо зараз. Багато євреїв під час війни мали надію, що ворог їх помилує. Вони йшли в юденрат (єврейський адміністративний орган самоврядування, створений у 1939 р. в Польщі у кожному єврейському гетто, на окупованих нацистами територіях, і пізніше на території СРСР. — *Ред.*), до єврейської поліції, вони служили в гетто, відправляли євреїв та єврейок у газові камери за наказами нацистів.

«Бити жертв руками інших жертв»

Анатолій Подольський: Це була антиподська політика націонал-соціалізму: бити жертв руками інших жертв. Єврейські склади юденратів та поліції жодної влади не мали. Вони лише виконували накази. І їх убивали в останню чергу. А вони мріяли про те, що, виконуючи накази окупантів, виторгують собі життя. Нічого подібного.

Є дуже яскравий приклад гетто у польському Лодзі. Там було 70 % польських євреїв. Його можна порівнювати з гетто у Львові, Варшаві, Луцьку. Там був Хаїм Румковський. На той час у Львові, наприклад, нацисти розстрілювали кожний квартал. Ніхто там не протримався і пів року. А головами юденратів були адвокати, лікарі, рабини, люди, яких єврейська громада знала і поважала до війни. Румковський у Лодзі тримався довго. Відома його жаклива промова, коли у Лодзі прийшов час відправляти до Аушвіцу чергову групу дітей. Румковський зібрав громаду на площі й запропонував укотре виконати наказ нацистів, мовляв, так «ми збережемо собі життя, а після війни народимо нових дітей». Це було всупереч людській, єврейській традиції. Це був жах. Про це писав ізраїльський історик Хаїм Гутман.

Румковського і його родину нацисти стратили останніми. До місця страти його повезли розкішним авто. Тих, кого він відправляв, везли у вагонах для худоби, а його до місця смерті привезли на гарному автомобілі. Ось і вся різниця. Тобто з точки зору окупанта це один аспект.

Другий аспект, як, наприклад, євреї в Америці реагували на Аушвіц, Треблінку, Бабин Яр. Ніяк. Вони пили каву, ходили, гуляли. Їх цікавило більше щоденне побутове життя. Є американська єврейська література, яка про це пише чесно і сильно. Читаємо Бернарда Маламуда чи

Сола Беллоу. У Бернарда Маламуда є невеличке оповідання «Життя Лавана Гольдмана в літературі». Він написав його у січні-лютому 1942 р., коли у Берліні ухвалили рішення про остаточне вбивство євреїв, коли в Треблінці прийняли транспорти з Варшави, в Аушвіці — з Кракова, зі Львова транспорти йшли в Майданек, Белжець. Розповіді Бернарда Маламуда чи Сола Беллоу написані у 1942 р., який став для євреїв України, Європи роком кінця їхнього життя. Ці автори описують життя єврейських пар: як старий єврей покохав молоду. Він переймається — залишити ту жінку чи молоду, як бути з цими двома жінками, у яку кав'ярню піти, яку каву пити. Є ще такий пасаж, коли головний герой каже: слухайте, ну скільки можна про війну, поговорімо краще про наше життя. Герой зібрався розлучитися з дружиною, і його хвилювало лише, як бути, як ділити майно. Ці оповідання написані взимку-навесні 1942 р. І це євреї.

Але з іншого боку, у цьому ж 1942 р. в Америку приїждять радянські актори єврейського походження, які йдуть до Ейнштейна. І Ейнштейн кричить на весь світ, збирає гроші. І ці гроші реально потім б'ють нацистів, тому що за них сталінський СРСР купує зброю.

«Післявоєнний контекст стає трагічним»

Єлизавета Цареградська: Ви дуже цікаву тезу зачепили про тих, наприклад, американців єврейського походження, які в страшні часи пишуть оповідання. Чи є вони зараз, наприклад, частиною літературного доробку, який вивчають в Ізраїлі? І як зараз ця країна оце усе осмислює? І як люди, наприклад, в Ізраїлі зараз співвідносять їхню творчість і розуміння того, що відбувалося паралельно в Європі?

Анатолій Подольський: Що таке єврейська спадщина з погляду літератури, мистецтва, культури? Якою мовою вона є, у якій країні її шукати? Скажу, що усіма мовами й в усіх країнах. Післявоєнний контекст стає трагічним. У єврейських родинах відбуваються «розборки». Де ти був? Мовляв, я пережив гетто, а ти був в евакуації. Ти нічого не знаєш. А ще є євреї, які були вояками Червоної армії. Євреї, які вижили, а частину їхніх родин вбили у розстрільних ямах. Їхні ровесники у цей час мали бронь, були в евакуації, пережили нацизм. Такі конфлікти описані у літературі. Наприклад, Давид Роскес, філософ із родини вільноносних євреїв, народився після війни. Він писав, що рідні урятувалися, жили в Торонто. Чоловік згадував, що усередині їхньої квартири не було Торонто. Це був Вільнос. Батьки зранку до вечора говорили тільки про тих, хто загинув. Вони відчували провину, що залишилися живими, втекли з Вільноса.

Юзеф Юзовський, польський письменник, єврей, пережив гетто Варшави. Він писав, що коли поставили пам'ятник повсталим у гетто Варшави, він приходив до нього щонаочі. Він просив вибачення за те, що живий, а усі його однокласники, друзі дитинства загинули.

«Треба вийти на інший рівень, перестати займатися змаганнями жертв»

Єлизавета Цареградська: Висновком із цього всього може бути таке, що нам не треба вдаватися до цієї моделі, хоч вона так чи інакше у суспільстві виникає. Я б хотіла поговорити про ті трансформації, які також є. Їх дуже добре помітно в американському фільмі «Ваші й наші» про дві історії родин в Америці: євреїв та мусульман. Діти хочуть

одружитися. Родини між собою змагаються, хто з них більш стражденний. Тобто це і наш наступний крок?

Анатолій Подольський: В Україні теза змагання жертв, на жаль, присутня була сильно на початку 2000-х. Тоді за Ющенка поверталася пам'ять про жертв Голодомору, коли ще живі були свідки цього геноциду. Часто я читаю у поважних виданнях про порівняння кількості загиблих під час Голодомору та під час Голокосту. Але це українське суспільство якось переборює. Розуміє, що і те, і те є трагедією, і справа не в кількості. Річ у тім, що у людей у немилосердний спосіб забирали життя. Треба вийти на інший рівень, перестати займатися змаганнями жертв.

Якщо говорити про єврейські покоління, і що нас очікує: люди, які пережили Голокост, один до одного мали претензії. Претензії під час війни були меншими, вони стали більшими після війни. Радянських євреїв, в тому числі й українських євреїв, у часи радянського тоталітаризму, комуністичної влади, до розпаду СРСР називали «євреї мовчання». У родинях боялися передавати єврейські традиції. І я з такої родини. Маю родинні спогади та розуміння ситуації як історик. Покоління, народжене під час більшовицької революції, тобто люди, яким було 20–25, коли Гітлер прийшов, було пошматоване. Павло Загребельний писав, що більша кількість людей, які загинули під час Другої світової, це були люди, яким було 20+. І зараз, що ми бачимо на Личаківському цвинтарі у Львові, чи у Києві на цвинтарі, чи у Запоріжжі? Ми бачимо, що сьогодні гинуть за Україну люди, які народилися у незалежні часи, у яких жодної ностальгії немає про радянські часи, вони їх просто не знали. І як пише Юрій Андрухович, чи й Софія Андрухович, — треба припинити використовувати щодо України термін «пострадянський простір».

Люди, які зараз боронять нас, вони боронять Україну, свою батьківщину, країну Східної Європи, а не пострадянський простір. Андрухович навіть напередодні повномасштабного вторгнення пропонував ввести кримінальну відповідальність за використання терміна «пострадянський простір». Я згоден. Це важлива річ.

Що відбулося з тими поколіннями, які пережили Голокост? Вони один до одного мали претензії. І з нами зараз таке частково відбувається і буде більше. Це доводить досвід інших воєн. Люди будуть так себе поводити. Вони уже

так поведуться. Сусіди зараз кажуть, от вони, мовляв, поїхали, а ми тут.

«Радянський комунізм став таким самим страшним явищем, як німецький нацизм»

Анатолій Подольський: Радянський комунізм став таким самим страшним явищем, як німецький нацизм. Багато єврейських родин у радянські часи просто припинили передавання традицій. Якщо говорити про моє покоління, ми навіть не розуміли, хто ми. Дорослі переходили на їдиш, щоб діти нічого не розуміли. Дід ходив до синагоги, а мама боялась мені сказати, куди він пішов, тому що скрізь були стукачі. Усе післявоєнне життя єврейська спільнота була у страху. І тому діти часто у багатьох родинях навіть не знали, що їхні батьки пережили гетто і табори. Ті люди, яким сьогодні від 50 до 70, нічого не можуть розказати про історію своїх родин, бо їм нічого не розказали.

Європейський та український контексти у цьому питанні різняться. Багатьом родинам нема чим змагатися, тому що вони не мають інформації, предмета для суперечок. Але є інша ситуація. Хто знає, той каже з боєм, переживанням, але без звинувачень. Ми маємо розуміти досвід остарбайтера, військовополоненого, ромів, євреїв. Це досвіди, які були викинуті з пам'яті радянської післявоєнної людини.

З 1991 року ми в Україні повертаємо власне минуле. І виходить так, що здатність пам'ятати про жертви Другої світової війни — це сьогоднішня зброя у боротьбі з російським агресором. Це наша пам'ять, яка нас рятує.

Єлизавета Цареградська: Метою цієї розмови не є порівняти хто з нас гірший, хто більше страждав, чи провести порівняльні паралелі між Голокостом і сучасними подіями в Україні. Важливо, аби ми зрозуміли, що жахливий досвід, який ми зараз переживаємо, люди вже проходили. Можливо, ця інформація дасть нам змогу надалі зупинити або зробити меншою хвилю післявоєнної агресії між нами, один до одного.

Якщо ви хочете послухати цю розмову, перейдіть за посиланням на сайт Громадського радіо: <https://hromadske.radio/.../treba-vyuty-na-inshy-riven-i...>

Джерело: Громадське радіо

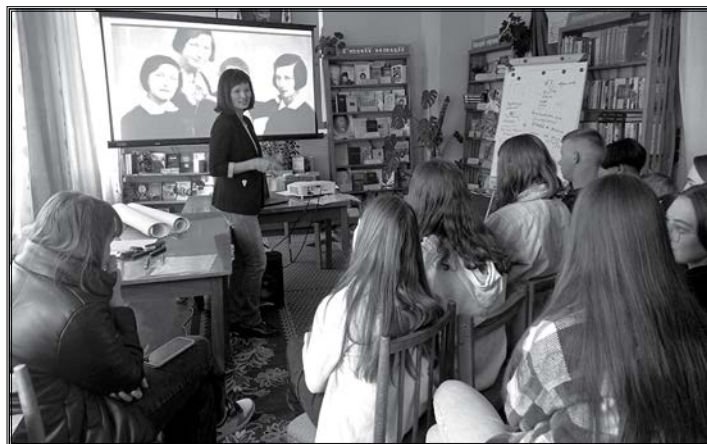
ОСВІТНІ ПОДІЇ

Лариса Лотоцька, наша ключова партнерка в с. Кульчин Турійської громади Волинської області, ініціювала проведення кінопоказу документального фільму з модернованим обговоренням у своїй громаді. Подібні події — це насамперед можливість для людей мати майданчик для взаємодії та обміну досвідом.

Фільм «Зламани гілки» осмислює персональний досвід дівчинки-підлітка Міхаль, якій перед початком Другої світової війни вдалося виїхати до Палестини і врятуватися від Голокосту. Теми війни, екстремального насильства, втрати родини, вимушеного переселення, про які розповідає Міхаль, знаходили відгук в учнів 9–10 класів, які прийшли на кінопоказ.

Захід відбувся у співпраці з мережею кіноклубів Docudays UA.

Джерело: Проєкт «Мережа пам'яті»

Перегляд фільму

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ

8 ТРАВНЯ

Із 2023 р. Україна відзначає 8 травня День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 рр.

14 ТРАВНЯ

14 травня уже втретє відзначають День пам'яті українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни.

Точна кількість тих, хто ризикував життям задля порятунку своїх єврейських сусідів у часи Голокосту, невідома. На 1 січня 2022 р. офіційне звання Праведників народів світу надали 2691 людині з України. Після цього ще мінімум 10 людей отримали це звання. Актуальні підрахунки буде оприлюднено впродовж цього року.

Де можна дізнатися більше про історію порятунку часів Голокосту в Україні:

- Короткометражний документальний фільм «Безголосся»: <http://surl.li/gzzhi>.
- Другий сезон подкасту «Як ми вижили»: <http://surl.li/gzzhd>, епізод 6 «На краю ями», епізод 7 «Тінь минулого».
- Андрій Усач «Ви всі — мої родичі, і я — Ваш родич»: про українського Праведника народів світу, який загинув у ГУЛАГу: <http://surl.li/gzzhc>.
- Анна Яценко «Вони ризикували дуже»: історія порятунку єврейського хлопчика під час Голокосту на Чернігівщині: <http://surl.li/gzzgu>.
- Андрій Усач «Я не боюся смерті»: порятунок у часи Голокосту: <http://surl.li/gzzgz>.

Джерело: Проект «Мережа пам'яті»

18 ТРАВНЯ

18 травня — День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу. Цього дня у 1944 р. радянська влада почала депортацію з Криму цілого народу. Поки чоловіки воювали у складі радянської армії, їхні родини — переважно жінок, дітей і літніх людей — вивезли товарними вагонами до Середньої Азії. Повертатись до Криму родинам було заборонено на законодавчому рівні. Тільки у 1989 р. цю заборону скасували.

Зібрали для вас чотири ресурси, щоб поговорити з учнями про цю трагічну подію, яка для кримськотатарського народу розтягнулася майже на 50 років:

Кадр із фільму «Хайтарма»

- Урок «Примусове виселення з Криму у 1941–1944 роках»: <https://iwatch.usc.edu/activities/2953>. Це міні-урок, який розробила наша тренерка Уляна Устінова. Він надає небагато матеріалів для вивчення, але багато простору для осмислення і обговорення. Учні зможуть дослідити етнічну складову жителів Криму в 1939 р., прочитають біографію Катерини Данової та переглянуть відеосвідчення про депортацію кримських татар і вірменів. Урок дає уявлення про масштаби та причини депортації.
- «Пам'ять. Минуле і уроки: урок до Дня пам'яті депортації кримських татар»: <https://almenda.org/metodichni-rozrobki-dlya-provedennya.../>. Авторка цього уроку — активна учасниця нашої учительської спільноти Олена Більченко. Її розробка — частина великої методичної підбірки, присвяченої темі депортації кримських татар. Це урок, в якому запропоновано ґрунтовну роботу з документами, фотографіями, відеосвідченнями.
- «Хайтарма» (2013). Це перший повнометражний художній фільм про депортацію кримських татар. Режисер і виконавець головної ролі — Ахтем Сеїтаблаєв. Зйомки проходили в Алушці, де й відбуваються події. Більшість ролей зіграли непрофесійні актори. У масових сценах знімалися в тому числі літні люди, які пережили трагічні події 18 травня 1944 р. Стрічка отримала премію Національної спілки кінематографістів України у номінації «Найкращий фільм року».
- Анастасія Левкова «За Перекопом є земля». Це роман, який вийшов на початку 2023 р. й отримав багато уваги і захопливих відгуків. Алім Алієв сказав про нього: «Це роман — путівник по Криму, неглянцевому, нетуристичному, про півострів, який мало бачили та відчували його численні гості до окупації, а такий, який його проживають всі 12 місяців на рік місцеві мешканці. Авторка захоплює читача кримськотатарськими традиціями, фольклором, мовою та сучасною культурою, повертає автохтонні імена топонімам, які довгі роки намагались затерти, а у характерах героїв в впізнаю своїх кримських сусідів, однокласників та своїх бабусь».

Інформація зі сторінки «Простір толерантності»

ВИСТАВКА «ЗАХИСТИМО ПАМ'ЯТЬ»

Експерсію проводить Олена Ненюкова

30 березня 2023 р. в приміщенні Липовецького ліцею № 2 було відкрито виставку Міжнародного проекту «Захистимо пам'ять».

Людська пам'ять знову і знову повертає нас до подій Другої світової війни. Здавалося, що вже усе пережито, переосмислено, дещо забуто. Але ще залишилися ті, хто пам'ятає про жахливі події під назвою Голокост. Завдяки проекту «Мережа пам'яті» наш ліцей отримав мандрівну виставку «Захистимо пам'ять», присвячену збереженню пам'яті про страшні події Другої світової війни. Учні стар-

Шкільний музей

ших класів із великою цікавістю ознайомилися з виставкою. Великі враження у відвідувачів залишили спогади очевидців. Учні уважно слухали розповідь про події, ставили багато запитань, висловлювали власне ставлення до Голокосту. Також ознайомилися із результатами проекту «Захистимо пам'ять», довідалися багато нового. Після перегляду виставки відбулася екскурсія до шкільного музею Голокосту.

*Олена Ненюкова,
вчителька історії Липовецького ліцею № 2 Вінницької області*

МІЖНАРОДНА ВИСТАВКА «УКРАЇНА. ТРИБУНАЛ. РОЗП'ЯТТЯ»

У річницю визволення Бучі від російських загарбників 31 березня 2023 р. у Нью-Йорку біля штаб-квартири ООН відкрилася міжнародна виставка «Україна. Трибунал. Розп'яття», яка презентується у форматі комплексних заходів щодо розгляду в ООН питання створення Міжнародного трибуналу, який покарає Росію за злочини агресії.

Виставку створено та організовано Національним музеєм історії України у Другій світовій війні та Фондом Богдана Губського «Україна 21 століття» за підтримки Офісу Президента України.

Юрій Савчук, Юлія «Тайра» Паєвська та Богдан Губський
(фото: організатори виставки)

Юрій Савчук проводить для гостей виставки кураторську екскурсію (фото: організатори виставки)

Українські військові на реабілітації в США: Олег Марченко, Євген Кузнецов, Роман Казмірчук, Олексій Мачакра та Олег Поліщук (фото: організатори виставки)

Керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак на відкритті виставки (фото: організатори виставки)

Посол Річард Мілс, заступник постійного представника США при ООН (фото: організатори виставки)

На відкритті виставки були присутні понад 50 послів при ООН, зокрема США, G7, Європейського Союзу, Японії, Канади, Австралії та інших країн світу, політики, бізнесмени, експерти, журналісти, а також українські військові, що проходять реабілітацію у США.

У своєму відеозверненні з нагоди відкриття виставки Президент України Володимир Зеленський зазначив: «Росія має відповідати за кожне спалене українське місто та село, за кожне зруйноване життя, за кожен українську

родину, знищену російськими ракетами, бомбами та мінами. Ми повинні покарати зло».

Керівник Офісу Президента Андрій Єрмак своєю чергою підкреслив, що Україна вважає вкрай важливим створення Міжнародного спеціального трибуналу для керівництва Росії. «Генеральна Асамблея ООН має ухвалити резолюцію, що закликає покарати Росію за злочин агресії», – наголосив керівник Офісу Президента.

Повністю підтримали позицію України у питанні притягнення до відповідальності росіян за скоєні ними злочини заступник постійного представника США при ООН посол Річард Мілс та послы при ООН із Данії, Литви та Польщі.

На необхідності розслідування та покарання російських злочинів проти цивільного населення, дітей, військовополонених і територіальної цілісності України зробив акцент у своєму виступі Богдан Губський.

Медикиня та волонтерка «Тайра» (Юлія Паєвська), виступаючи перед високим зібранням, зазначила, що українцями рухає жага справедливості й нелюдські злочини російської імперської верхівки мають бути визначені, названі та засуджені справедливим міжнародним судом.

Генеральний директор Музею Юрій Савчук звернув увагу на те, що виставка стала першою експозицією на американському континенті, і музей надалі планує демонструвати світу звірства російських окупантів.

Інформація Національного музею історії України у Другій світовій війні

ВИСТАВКА (НЕ)ДИТЯЧІ ІСТОРІЇ

Нагадаємо, що після тривалої перерви від лютого 2022 р. мобільна виставка «(Не)Дитячі історії» відновила свою подорож освітніми закладами України. У травні та червні 2023 р. виставку приймали в себе наші колеги з Чернівецького ліцею № 12 «Ювілейний», а саме пані Анжела Карімова та її надзвичайно відповідальні й талановиті учениці-дев'ятикласниці, які зголосилися стати гідями для своїх однолітків із ліцею та кількох інших шкіл міста.

Варто додати, що чернівчани вже працювали з виставкою на початку пандемії COVID-19, однак у той час робота та екс-

курсії були тільки онлайнними. Цього разу їм вдалося створити можливості для «живої» активності. Попри важкі умови та складність тематики виставки, особливо в часі повномасштабної війни, молоді люди були зацікавлені відвідувати пересувну виставку та активно обговорювали наведені історії, розбирали такі важливі теми, як дискримінація, досвід війни та незламність перед обличчям навіть найгіршого досвіду.

До вашої уваги кілька відгуків від гідів та відвідувачів і відвідувачок виставки.

Інформація УЦВІГ

Відкриття виставки

Робочі моменти виставки

«Мені було надзвичайно приємно взяти участь у проєкті. Дуже важливо проводити такі заходи і розмовляти про такі теми, як дискримінація, засудження її, як люди впоралися із цим» (К. Т., гід).

«Все було дуже цікаво та зрозуміло. Я з цікавістю слухала кожну історію. Дівчата дуже круто подали всі історії» (відвідувачі).

«Я дуже рада, що змогла взяти участь у цьому проєкті. Це надзвичайно важливий досвід та нові знання. Тепер мені в задоволення розповідати будь-яку тему на публіці... Хочу подякувати організаторам, піднімати такі питання дуже важливо, також Анжелі Георгіївні. Її підтримка та мотивація мені надзвичайно допомогли» (Н. П., гід).

«Мені було цікаво почути таку інформацію! Мені раніше розповідала про євреїв, концтабори моя бабуся, і я хотіла більше почути про це, тому дякую! Моя бабуся теж була єврейкою, і вона теж тікала, як могла. Мені шкода тих людей» (відвідувачі).

«Відверто кажу, спочатку було дуже тяжко та хвилююче, я навіть плакала якийсь час, тому що ми трохи запоролі першу екскурсію. Але друга, на диво, пройшла чудово! Так само як і наступні екскурсії. ...Діти просто чудові, всі дуже милі, відповідали, говорили з нами, як під час екскурсії, так і після неї» (М. К., гід).

«Мені дуже сподобалося, що такі заходи розвивають Україну і борються з упередженнями і дискримінацією» (відвідувачі).

«Виставка – прекрасна. Особливо сподобався інтерактив з планшетами та групою. Особлива подяка гідам» (відвідувачі).

«Проводити екскурсії – це класно! Але не легко. ... Що я отримала від роботи екскурсоводом? Я отримала безцінний досвід, нових гарних знайомих, стала більш впевнена в собі, збільшився словарний запас. Було дуже цікаво читати відгуки відвідувачів та їхні історії. ... Також робота з цією екскурсією розширила мій погляд на події під час Другої світової війни та історії Голокосту. Я вивчила та зрозуміла багато нових термінів» (В. Х., гід).

«Дуже вразили самі історії, які перегукуються із сьогоденням» (відвідувачі).

«Дякуємо екскурсоводам за змістовну та цікаву екскурсію. Виставка допомогла нам подивитися на трагедію Другої світової війни через призму війни, яку розв'язала рф проти України, поглибити свої знання з історії та прав людини» (відвідувачі).

«Спочатку мені було трішки страшно, оскільки, напевно як у більшості, був страх щось забути та й в принципі виступ на публіці. Проте під час підготовки при зустрічі організатори надавали велику підтримку, давали поради та проінформували навіть про найдрібніші деталі. ... Для себе я перейняла важливу річ, яку хотіла побороти, – це страх публіки, я зрозуміла, наскільки це легко та приємно, коли ти можеш розповісти одноліткам ці історії» (Є. С., гід).

«...Ми захоплені історіями дітей, які були не тільки жертвами нацистів, а й чинили опір у політиці III Райху. Нас вразило поєднання свідчень минулого з сучасними свідченнями підлітків, які зазнають різні прояви дискримінації і попри все намагаються бути оптимістичними та критично аналізувати обставини, у яких вони опинилися» (відвідувачі).

АНОНС

ПРОЄКТ «ДІМ ПАМ'ЯТІ»

Шановні друзі, хочемо поділитися з вами цікавою новиною про проєкт «Дім пам'яті», який організують наші партнери – Чернівецький музей історії та культури євреїв Буковини. У рамках цього проєкту вже проведено 8 воркшопів на тему «Тоталітарна держава та її дискримінаційні практики».

Крім цього, заплановано проведення різноманітних заходів, нових циклів воркшопів, музейних зустрічей, створення епізодів підкастів та вебдокументального фільму про історію єврейської громади Буковини у ХХ ст.

Незважаючи на складний час і обставини, у яких доводиться жити і працювати, реалізація проєкту продовжується. Нещодавно ми закінчили проведення циклу воркшопів на тему «Тоталітарна держава та її дискримінаційні практики» у Чернівцях і передали естафету нашим румунським партнерам у Південній Буковині, які проведуть аналогічний воркшоп для румунських школярів.

Про наступну серію воркшопів, «музейні зустрічі», нові епізоди подкасту та інші плани розповідає координатор проєкту «Дім пам'яті» в Чернівцях, директор Чернівецького музею історії та культури євреїв Буковини Микола Кушнір.

«Зараз ми готуємо новий цикл воркшопів, який буде присвячений проблемам фейкових новин, дискримінації та мови ворожнечі в ЗМІ та соціальних мережах. Якщо нічого не завадить, то заняття на цю тему проведемо вже у квітні. Паралельно наші румунські партнери проведуть декілька занять на аналогічну тему. Це відбудеться у травні.

Окрім воркшопів, планом проєкту передбачено проведення циклу «музейних зустрічей», в рамках яких говоритимемо про проблеми культури пам'яті, роль музеїв та інших інститутів неформальної освіти в її формуванні. Ми хочемо поговорити про сучасні підходи у музейній роботі, а також про технічні інновації в музейній сфері загалом.

Директор Чернівецького музею Микола Кушнір

Зараз допрацьовуємо концепцією такого формату публічного спілкування.

Також найближчим часом ми зможемо запропонувати усім, хто цікавиться проєктом і його проблематикою, нові епізоди подкасту, який можна слухати на офіційній інтернет-сторінці проєкту <https://house-of-memory.digital/uk/podcasts>. Для цього ми відібрали кілька актуальних тем, які стосуються проєкту, а також запросили цікавих спікерів.

Однак, звісно, основна увага й зусилля нашої команди найближчим часом будуть скеровані на реалізацію двох найголовніших завдань проєкту – створення вебдокументального фільму про історію єврейської громади Буковини у ХХ ст. у різних контекстах, зокрема у контексті антисемітизму й тоталітарних процесів, а також мобільних навчальних застосунків для учнів та студентів».

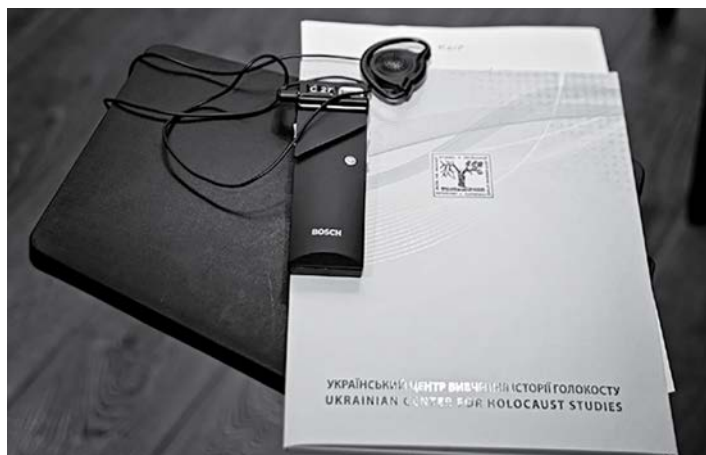
Інформація Українського центру вивчення історії Голокосту

ОГОЛОШЕННЯ

ОСВІТНІЙ СЕМІНАР-ШКОЛА «ІСТОРІЯ ГОЛОКОСТУ В УКРАЇНІ: ВИВЧЕННЯ, ВИКЛАДАННЯ, ПАМ'ЯТЬ»

Друзі! Ми раді оголосити про набір учасників освітнього семінару-школи «Історія Голокосту в Україні: вивчення, викладання, пам'ять». Наша щорічна програма запланована на серпень 2023 року в м. Києві ОФЛАЙН.

Семінар проводиться для вчителів історії та інших суспільних дисциплін середніх навчальних закладів України. Під час навчання у форматі лекцій, дискусій, тренінгів, екскурсій та обговорень учасники розглянуть різноманітні аспекти історії Голокосту на теренах України та Європи, політику тоталітарних режимів, українсько-єврейські взаємини в міжвоєнний період та під час Голокосту, особливості ідеології нацистського антисемітизму, міждисциплінарні підходи до історії Голокосту, інші геноциди Другої світової війни та сучасності, питання історичної пам'яті, вплив війни росії проти України на дослідження, викла-

данья та пам'ять про Голокост та інші актуальні теми. Значну частину програми буде присвячено обговоренню методик викладання історії Голокосту в школі.

Семинар відбудеться (орієнтовно) 13–18 серпня 2023 р. в м. Київ.

Термін подання заявки — до 10 липня 2023 р.

Відповідь (орієнтовно) — до 17 липня 2023 р.

Усі деталі щодо програми, а також форма заявки — в анонсі за посиланням:

https://www.holocaust.kiev.ua/.../anons_sem_konk_2023.pdf

Цей освітній захід є можливим завдяки фінансовій підтримці Американського єврейського комітету, Транснаціонального проекту «Вчимося пам'ятати», а також Асоціації єврейських громадських організацій та общин України (ВАОД України)

Інформація УЦВІГ

ЛІТНЯ ШКОЛА «КУЛЬТУРА І ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ: ВІД ІДЕЇ ДО ЗМІНИ»

20–22 серпня 2023 р. у м. Рівне відбудеться перший етап школи «Культура і політика пам'яті: від ідеї до зміни». Її результатом буде розробка учасниками та учасницями 10 мініпроектів.

Школа відбувається в рамках проекту «Стежками Пам'яті» і є ключовим етапом проекту. Тематичне спрямування школи — осмислення того, як суспільство пам'ятає жертв та героїв Другої світової війни та російсько-української війни. Це представляє два ракурси пам'ятання: осмислення досвіду пошанування тих, хто давно відійшов у Лету, та тих, хто є сучасниками війни, що триває.

Школа проходитиме в два етапи.

Перший етап (20–22 серпня 2023 р., м. Рівне) передбачає:

- лекції про політику пам'яті та практики її втілення;
- тренінги та воркшопи;
- екскурсію, що репрезентує досвід пам'ятання, амнезії та її подолання в м. Рівному;
- подання заявок на реалізацію мініпроектів у своїх громадах. 10 проектів отримають фінансування від організаторів/ок літньої школи та менторську підтримку від ГО «Мнемоніка».

Другий етап школи (грудень 2023 р., м. Рівне) передбачає:

- лекцію;
- презентацію мініпроектів;
- екскурсію місцями, де деякі з них будуть реалізовані.

До участі у школі ми чекаємо: вчителів/ок, студентів/ок старших курсів ЗВО та профтехучилищ, громадських активістів/ок, журналістів/ок, митців/кинь, представників/ць органів місцевого самоврядування, фахівців/чинь, що займаються культурою пам'яті та культурною спадщиною, мешканців/ок територіальних громад Рівненської та Волинської областей. За результатами конкурсної комісії буде відібрано 20 учасників/ць.

Від учасниць та учасників ми очікуємо розуміння історичного контексту пам'яті про Другу світову війну на Волині та орієнтування у локальному досвіді громади, яку представляє учасниця чи учасник; орієнтування у темі та проблематиці проекту «Стежками Пам'яті», чіткої мотивації та повноцінної участі на всіх етапах проекту.

Заявки приймаються до 25 липня 2023 р. (до 23:00 за київським часом). Про результати відбору зголошені учасни/ці будуть проінформовані до 1 серпня 2023 р.

Заповнити заявку на участь у школі можна за посиланням — <https://forms.gle/fsvdw5R4MvpBEBR87>

Детальніше про проєкт — <https://mnemonika.org.ua/memorypaths>

АНОНС НАСТУПНОГО НОМЕРА

1. Освітній семінар-школа «Історія Голокосту в Україні: вивчення, викладання, пам'ять».
2. Новини бібліотеки Центру.
3. Нові видання Центру.
4. Методичні розробки.
5. Оголошення.

Адреса редакції:
Український центр вивчення історії Голокосту
вул. Генерала Алмазова, 8, оф. 109
01011, Київ-11, Україна
Тел./факс: +38 (044) 285-90-30
www.holocaust.kiev.ua
e-mail: uhcenter@holocaust.kiev.ua

Редакційна колегія:
Любов Кремінець
Анатолій Подольський
Олена Пазюк

Дизайн, комп'ютерна верстка:
Марина Кулікова